

HEIDENHEIMI AVAR SZÍJVÉGZÁRÓ

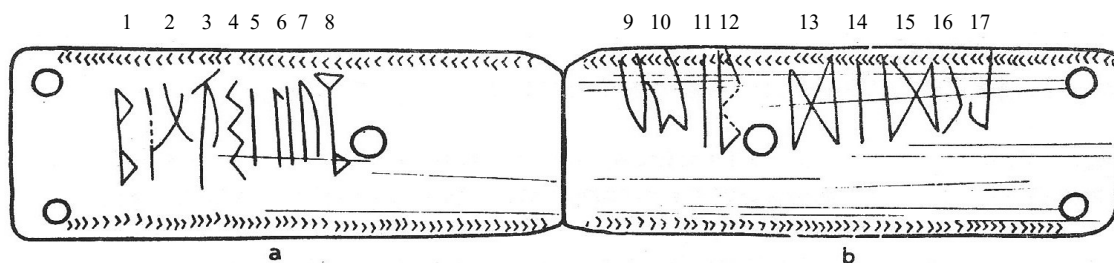
Már többször szoltam arról, hogy mindazon korábbi írásomat, mely az általam nagyra becsült Csallány Dezső török–hun–székely, Vékony Gábor „kazár”, SZ A Pletnyeva „türk” jelei és mások útmutató munkái alapján íródtak, ma már nem mindenben helytállóak. Az azóta feltárt ómagyar rovásjelek, az írás szabályai, az egységes jelölések alapján az ilyenek felülvizsgálatra, esetenként akár újból átírásra is szorulnak. A régi (esetleg javított) és az új részeket érdemes oly módon ötvözni, hogy a továbbra is helytállót meghagyom, a javítandót esetleg tájékoztatásul [...] jelek közt (kisebb betűmérettel, kivonatosan) megadom, de a nem megfelelőit törölöm. Nézzük- és írjuk át így a 2014. évi azonos című írásomat,¹ az alábbiak szerint. (A meghagyott jegyzetszámok utólag (...) jelbe téve, az ómagyar írásrendszer az „Átírt ómagyar Don-rovások 1. rész.” (Delibeli 2021, 3. o.)² szerint.

*

A 13 cm hosszú, összehajtott ezüst szalaglemezből három szegeccsel összefogott szíjvéget Fehérné Walter Anna mutatta be,⁽¹⁾ melyről eredetileg Henrich Arntz német régész tesz említést „Neue Runenschriften” címmel az egyik bajor szaklapban.⁽²⁾

A rovásfeliratot hegyes, éles szerszámmal karcolták (véltetőleg utólag) a szegecsek közti helyekre, melyet tudomásom szerint eddig senki sem fejtett meg.

A forrásban közölt fénykép sajnos sötét, rossz minőségű, de szerencsére Arntz készített egy jól használható rajzot is, melyet számozással kiegészítettem.

A heidenheimi felirat vonalas rovássora

Már ránézésre is megállapítható, hogy a feliraton székely–magyar, rövidítve sz–m és korábbi munkáimból ismertetett „kazáriai” hun–magyar, rövidítve h–m rovásbetűk ismerhetők fel. Így akkor felvetődik a magyar nyelvű értelmezés lehetősége. A rovásjelek állása alapján balról jobbra kell majd olvasnunk. Határozzuk meg először az „a” felíratrész rovásjeleinek megfelelő betűket:

- Az 1. jelet javítanom kell, mert benne [helytelenül a székely–magyar ʙ M betűt azonosítottam], de mellékjelei nem érnek össze. Ómagyarként egy ilyen összevonás lehetősége a ▷ + | + > (G²K-SZ-¹D) betűsor, az alapállású △ (g²k) az sz-hez illeszkedik. Esetleg lehetne egy ʙ + > (a/á-¹d) vagy a fejen álló a-val a [¹d-(sz-a/á)*] ligatúra is.
- A 2. karakterben azonosíthatók a sz–m. | (sz), X (b) vagy az ómagyar ʙ (i/ü) és X (²d) jelek. Az X alak feltűnően „ívelt vonalú”, megbújhatnak benne az < (n) és az > (e/o vagy n³) jelek is. [Figyelembe véve a lehetséges változatokat, utólagos szövegértelmezés alapján az (ide) szónak megfelelő (i/ü-d-e/o) jelsort fogadtam el.] Pontosabban, az (i/ü-n-²d) jelsort kell átírni: (I/Ü-N-²D) betűsorra.
- A 3. összevonást is rossz, [szóelemzéssel (sz-o-r) ligatúrának határoztam meg]. Az első 1 (¹j³-sz) rész mellékjele az azonos állású rövid ˘ (sz) jellel, vagy az í (i) mellékvonalával folytatódik. Az alatta lévő ívelten nyújtott vonalú jel nem záródik a -j- fővonalához, az > (e/o) lesz, együtt a (¹J³-SZ-I-E/O) betűsora. Az e/o ugyan hasonlít a 7. jelhez, de oldalai nem egyformák.
- A 4. jel is helytelen, [(ncs),⁽³⁾ az (s¹),⁽⁴⁾ keleti feliratokon, jobbról nyitottan a (cs), azaz (S/CS/NCS).] Valójában az összetett harmonika szerű jegyben a ʙ (cs), a ʙ (m), az < (L), az / (sz) és az \ (¹r) jelek ismerhetők fel, melyek változatos ligatúrákat alkothatnak. A szövegbe illő (L-¹M) betűsort fogadom el.

1. Delibeli József: Heidenheimi avar szíjvég. www.leventevzer.extra.hu/Avarszijveg.pdf 2014, javítva 2016.

2. A „cím” (Delibeli évszám) megjelölés a (magyarostortenet.gportal.hu) Webhelyen lévő írásomat jelöli.

(1). Fehérné Walter Anna: Az ékírástól a rovásírásig 1 kötet, Buenos Aires 1975. 9–10. Volgán innen Lajtán túl. magyarmegmaradasert.hu/kiletunk/anyanyelvunk/item/3492-az-ekirastol-a-rovasirasisig...

(2). Fundberichte aus Schwaben N. T. 18, 1967. 233–239.

- Az 5. jel a sz–m és h–m l (sz) jel, valójában ezek előzménye az ősi ómagyar SZ betű/jel.
- A 6. jelet alakja és szövegértelme alapján jól határozta meg (j-t), de ómagyarként pontosítva, az a ʃ + ʎ (ʎ-2t³) ligatúra, ami a (ʎ-2T³) betűsorát jelenti, a -t- tükrözött.
- A 7. jel már említésre került, az ʎ (o/u³) kéthangú rovásjel. (Látható novocserkaszki kulacs 20. jeleként,⁽⁵⁾ a lippói orsógombon.⁽⁶⁾)
- A 8. karakter [A felülről lefelé sorolt (*-a) karaktert a hozzá fűzött indokok alapján is helytelenül határozta meg.] (Ehhez annyi megjegyzést fűznék, hogy ekkor még nem tudtam, hogy a fejre állított (a/á)* jel hangértéke (sz- a/á³) nem azonos az állóéval.) Igazodva az első jelhez azt felülről-lefelé sorolva: ▽ + l + > (G²K-SZ-¹D) betűk soraként oldom fel. (A felső jel fejen állása látszólagos, alapállású.)

[Az előzőben meghatározott 1–8. rovásjel betűsorát így tudtam csak felírni:

¹M * * S/CS/NCS SZ J-T O/U *-A
1 2 3 4 5 6 7 8

Ezt csak ötletszerű találgatásokkal lehetne értelmezni...]

Ehelyett próbáljunk inkább valamilyen fogódzót keresni a felirat értelmére. Mivel szíjvégről van szó valószínű, hogy funkcionális (viselésével, készítésével, birtoklásával, adományozásával kapcsolatos) tartalom jöhet szóba.

[Így nézve a jelsort, mindjárt gondolhatunk is a „szíj” szóra, mely meg is jelenik az 5–6. SZ (J-T) betűsor: SZÍJT, illetve SZÍJaT olvasataként. Az ez utáni O/U (*-A) szónak pedig az lehet az értelme, hogy a tárgyragos szíjat esetleg hova kell tenni, hát ODA. A 4. jel CS, illetve NCS hangértéke jelentheti, hogy az előtte álló jellel (jelekkel) cs-re, vagy csen-re végződő felszólító módú cselekvést fog kifejezni, mint készícs (készíts), vagy készícsen (készítsen), az -s- végződéssel nem értelmes. Az 1. jel lehet az áM bizonyító erejű szó. A 3. jel ligatúrák variációiból ilyen értelemben csak a (sz-o-r) összevonás jöhet szóba, mert hozzáadva a 4. jelet: SZ-O-RCS, SZ-O-RCSN olvasata: SZORíCS vagy SZORíCSon lesz. 1–2. rovás szónak ehhez kell igazodnia. Ez pedig csak a 2. jel I-D-E olvasatú ligatúrájával értelmes, mint áM IDE, vagy eMIDE, de ez utóbbi hangrendileg hibás.

Akkor már ki is olvashatjuk, hangzósíthatjuk az „a” feliratrészt:

áM IDE SZORíCS(on) SZÍJaT ODA]

Magyarul mondva (ekkor még nem tehettem mást), mint Vékony Gábor módszere szerint először én is szerkesztettem egy funkcionálisan jónak vélt szöveget, amiből az ismeretlen karaktereket „úgymond utólag meghatároztam.”

Határozzuk meg „b” feliratrészt betű/jeleit is:

- A 9. [(b/v) jel ugyan úgy néz ki, mintha a fejen álló 7. jel lenne, de v-szerű alakja egyezik a környei íjmarkolat 1. jelével,⁽¹²⁾ így h–m betű.] Igen az (o/u³) jelet jól láttam benne, de hogy tükrözötten még fejen is állhat, arról még nem tudtam. Valójában az ómagyar írásszabály szerint ez az (o/u³*-sz) ligatúra, ami felállítva az (O/U³-SZ) betűsorként értelmezhető.
- A 10. [(e-m-e) ligatúra, más idézett írásaim alapján (nem sorolom fel) felálló egyenes „latin betűs” szárral is működött W (m), valamint M (v) jelként. Viszont ennek a két szélső felálló „ívelt egyenesét” is értelmezni kell (e-m-e) olvasatként.] Igen jól indultam ki, de ma már az ómagyar rendszer szerint figyelembe kell venni, hogy a ¹V* betű szárai nemcsak íveltek, hanem hátra is dőlnek: r\e/o-¹v*-n³\ ~ így értelme az (r-E/O-¹V-N³).
- A 9–10. jeleket mivel össze is érnek (O/U³-SZ-r-E/O-¹V-N³) összevonatként is felírhatjuk.
- A 11., 14. jelek ismertek, az SZ betű.
- A 12. jel korábban az ómagyar (¹m) jelként a sz–m M betű.
- A 13. és 15. jel az Acsikta (Talas) feliraton a h–m X (g) jel, lásd: Közép-Ázsiai rovásaink. (Delibeli 2018), de összevethető a Vékony nagyszentmiklósi ʒ (q) jelével is.⁽¹³⁾ Kelet-európai és avar feliratokon elfektetve látható ómagyar ʒ G betűként (az álló helytakarékos alak) később alakját átvette a sz–m ʒ U betű.
- A 16. jel ʎ (I) h–m (avarnak is mondható rovásjel), ismert a környei íjmarkolatról.⁽¹²⁾
- A 17. jelet [helytelenül azonosítottam a fejre állított h–m ʎ (i/j) rovásjelnek mondván, így különbözteti meg a rovó 6. jeltől, hogy az nem a -j-, hanem az -i- hang jele. Valójában még a 12–13. századi feltételezett botnaptárról származó szentek neveiben is -i/i/j- hangértékű.] (Marsigli másolat.) Újból átnézve abban:

- valóban jól látható a tükrözötten fejre állított ↓ (¹j³-sz), aminek visszahajló mellékjelére kezdőnek még egy e/o vagy (n³) jel is rá van ültetve. Összevonva a szövegértő (N³-¹J³-SZ) lesz.

[Nézzük meg először az előző (b) sori jelek hangzósítását:

B/V E/É-M-E/É SZ ¹M G SZ G L I
9 10 11 12 13 14 15 16 17

Hangzósítva:

BEMÉSZ oMeG SZeGeLI

Végezetül összesítsük a szíjvég teljes feliratát, megkülönböztetve a sz-m és h-m rovásbetűkkel. A mindkettőhöz tartozót, a korábbi feliratok alapján soroltam be.

¹M I-D-E SZ-O-RCS SZJ-T OD-A BE-M-ÉSZ ¹MG SZGLI

Hangzósítva:

ám IDE SZORICS SZiJaT, ODA BEMÉSZ, oMéG SZeGeLI

azaz:

Ám ide szoríts szíjat, oda bemész, amíg szegeli!

Láthatóan egy **magyarul** jól érthető funkcionális, az ezüst végzáró szíjra erősítésének, megszegelésének menetét leíró feliratról van szó.]

*

Nos e tetszetősnek látszó szíjvégfeliratot mégis el kell vetnem, mert mai ismereteim szerint olvasata már nem helytálló.

Írjuk fel a két feliratrészt újonnan meghatározott betűsorát:

1 2 3 4 5 6 7 8 17
(G/²K-SZ-¹D) (I/Ü-N-²D) (¹J³-SZ-I-E/O) (L-¹M) SZ (¹J-²T³) O/U³ (G/²K-SZ-¹D) ○
(O/U³-SZ-r-O/U-¹V-N³) SZ ¹M ○ G SZ G ²L³ (N³-¹J³-SZ)
9 10 11 18 12 13 14 15 16

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

éK SZo/D il/eN Di/SZe uJ Io E/áL Má SZiJ/T/U K/É/SZe/D Ne/M

SZ/O/r/U/VáN SZi ám ²Me/G SZe/Ge/LéN Jo áSZ

Mai nyelvünk szerint:

Ék szöld ilyen dísze új, jó eláll már szíjtól, készed **nem** szorulván, szíj ám **megszegelőn** jól állsz!

Most jegyzem meg, hogy utólag jelek közötti szegecslyukat 17. ○ (N-²M³) karakterként és 18.-iknak az ²M jelet is bevontam a felirat sorába, nélkülük értelmetlen a felirat.

A Cz-F szótár alapján:⁽⁸⁾

- I önh. Felcseréltetik j betűvel is, a szükséghez képest kivált mély hangú szókban még egy hangzó járulván hozzá: il/eN ~ **ilyen**, Io ~ **Jó**.
- MÁ (1) Több vidéken divatozó tájszólás, a szokottabb már helyett.
- ÁM I. kötőszó. 1) Bizonyító, erősítő, helybenhagyó. 4) Némely tájakon lám, nám helyett használják.
- LÉN némely igéknél régieknél a m. lön, lásd ezt.

Magyarázatul: az **ék szöld** (felsz. mód tárgyas ragozás) a. m. szöld, szóljad meg az éket. A **készed** értelme, ami már elkészült. A feliratvégi Jo áSZ feloldható esetleg ~ Já/SZ-ként; **jászként** is.

Úgy gondolom, hogy a szíjvégzáró kissé archaikus felirata a ma emberének is ugyanazt jelenti (külön magyarázat nélkül is), mint a kor emberének, akinek azért rótták rá... „ha lazán áll szeggel szorítsd meg!”

A felirat (az ismétlődésekkel együtt) 40 hangból áll. A 18 alapállású rovásjelből 13 az egyhangú-, egy a kéthangú mássalhangzó. Az egy szóló és három kettős magánhangzó hét önhangzót jelöl. Az összevonások száma: nyolc.

A felirat ómagyar szóló rovásjelei balról-jobbra:

> (¹d), † (²d), > (e/o), △ (g/²k), ⚡ (g), ʏ (i/ü), í (i), † (¹j), { (²l),
≡ (¹m), ○ (²m), β M, < (n), ʌ (o/u) (értsd tükrözve), ʌ (¹r), l; ' (sz), † (²t), M (¹v)

Úgy néz ki, hogy talán az először előforduló (később már általános sz-m β M betűjelet) az avarok hozták magukkal keletről.

(8). Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv értelmező szótára I–IV. Pest 1862–1874. Röviden: Cz-F

Rejtélyes e magyar nyelvű avar szíjfelirat heidenheimi sírból való előkerülése, hiszen az Avar Birodalom 680 óta ismert Enns határfolyójától jóval nyugatabbra van, az Ulm környéki település.

»Tudott, hogy az avarok 787 után ellenséges viszonyba kerültek, az akkor már a Frank Birodalomba tartozó bajorokkal. A kezdeti határvillongásokat követő 791,- 795,- 796,- 802,- 805. évi frank betörések és az időközben bekövetkezett avar vezető réteg polgárháborús belharca oda vezetett, hogy az áruló tudun segítségével Sclavorum, (Dráva–Száva köz) Hunorum (Bécsi ring, nyugat Dunántúl) frank fennhatóság alá került.⁽¹⁵⁾«

Vajon mikor, hogyan, mi módon kerültek, kerülhettek avarok a Bajor grófságba?

Letelepített hadifoglyok, menekülők, új hazát kereső telepesek voltak, mint ahogy hozzánk is jöttek a svábok, szászok, bajorok?

Nem tartom kizártnak a kényszerített áttelepítést sem, amire Heidenheim magyarra fordított „Pogányokháza” jelentésű neve is utal.

Sajnos a lelet idejére, a feltárás körülményeire, a temető nagyságára, leletanyagára nem találtam leírást. (Interneten a német hivatkozás már nem található meg.)

Jogosan mondja Fehérné „nincs kétségünk, hogy az ott felbukkant és az avarok sírjaiban oly nagyszámú övcsat és a rajta levő felirat is az avarság szellemi hagyatékának kis töredéke.”

Ehhez én csak annyit tennék hozzá, no meg a magyarságé is, s talán az sem kizárt, hogy *nyelvében és népében a kettő egy és ugyanaz!*

Kaposvár 2014/2025. 08. 21.

Delibeli József
okl. építőmérnök (magánkutató)

Jelen írásom módosított változata a 2014. IV. negyedévben a Magyar őstörténet-G-Portálon közzétettnek. Az abban lévő – Vékony Gábortól és Csallány Dezsőtől átvett – „kazáriai” hun–magyar és székely–magyar rovásjelek megnevezés helyett, ma már az *ómagyar* rovásjelek elnevezés a helytálló.

A rovásjelek jelölésére felhasználtam dr. Hosszú Gábor székely–magyar, Kárpát-medencei és kazár rovás karakter készletét. Letöltve a Rovásírás Honlapról 2009. októberben. Az idézet írásom hivatkozása (...) -ben megadva.

Írásom nem tudományos igényű, elsősorban ismeretterjesztésre szánom. Az előforduló hibákért, elírásokért, tudatlanságból eredő pontatlanságért elnézést kérek.

(15). Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai II. Miskolci Bölcsész Egyesület, 2018, 245–253. o